

Pacientų, gydomų narkotiniais medikamentais, slaugos ypatumai

¹ Tatjana Jermolajeva, ^{1,2} Žaneta Valiulienė

¹Utenos kolegija, ²VĮ Šv. Klaros palaikomojo gydymo ir slaugos ligoninė

Raktažodžiai: narkotiniai medikamentai, pacientas, slaugos ypatumai.

Santrauka

Narkotiniai medikamentai jau ilgą laiką plačiai vartojami ūminiam ir onkologiniam skausmui gydyti, taip pat šiandien jie vis dažniau vartojami ir neonkologiniams skausmams gydyti bei pacientams, sergantiems lėtinėmis ligomis. Pacientų, gydomų narkotinėmis medžiagomis slaugos ir palaikomojo gydymo įstaigose, slaugos ypatumai nėra gerai ištirti. Sergamumui didėjant, daugėja medicinos personalo bei pacientų bendravimo problemų ir tai skatina netinkamą slaugą ir pagalbą žmonėms, kuriems ji reikalinga. Tyrimas buvo atliktas 2015 m. spalio 12–19 d. Prieš tyrimą buvo gautas palaikomojo gydymo ir slaugos ligoninės leidimas. Tiriamieji – 24 palaikomojo gydymo ir slaugos ligoninės slaugytojos, kurios slaugo pacientus, gydomus narkotiniais medikamentais. Rezultatai parodė, kad slaugytojų, dirbančių palaikomojo gydymo ir slaugos skyriuje, žinios apie narkotinius medikamentus yra pakankamos. Šio tyrimo dalyviai informaciją apie narkotinių medikamentų vartojimą gydymo tikslams daugiausiai gauna konferencijose, seminaruose ir iš medicininės literatūros. Dažniausiai nurodomi pacientų nusiskundimai, vartojant narkotinius analgetikus, yra neurotoksinis poveikis, skausmas, vidurių užkietėjimas, analgetinių medikamentų menkas poveikis, pykinimas ir vėmimas, ir tik maža dalis nurodo fizinį pripratimą. Nustatyta, kad ir kvėpavimo gyvybinės veiklos atveju slaugytojų pagalba pacientams yra reikalinga. Galima teigti, jog kiekvieno paciento slauga turi būti individualizuota, nuolat koreguojama pagal paciento, gydomo narkotiniais medikamentais, tuo metu esamą slaugos poreikį.

Įvadas

Onkologinė liga yra vienas iš veiksnių, skatinančių depresiją bei sunkinančių sveikimą arba jos eigą. Tačiau pacientui, gydomam narkotiniais medikamentais, tinkamai pateikus išsamią informaciją apie ligą ir kartu su juo aptarus slaugos planą, galima palengvinti ligos eigą ir gražinti pacientui viltį. Tai skatina didesnę tikimybę greičiau pasveikti arba bent jau jaustis patenkinamai [1].

„Iš visų vaistų, kuriuos Visagalis davė žmogui kančioms palengvinti, nė vienas nėra toks universalus ir veiksmingas kaip opijus“ – taip Didžiosios Britanijos medikas, anuomet dar vadinamas anglių Aristotelium, Thomas Sydenhamas (1624–1689) apibūdino narkotinių medikamentų svarbą medicinoje [2]. Opioidai – cheminių medžiagų grupė, veikianti opioidinius receptorių žmogaus smegenyse ir turinti savybę mažinti arba šalinti skausmo jausmą, todėl plačiai vartojami skausmo medicinoje. Narkotiniais vaistais gali prekiauti tik vaistinės, turinčios specialią licenciją verstis narkotinių vaistų bei vaistinių medžiagų mažmenine prekyba [3].

Tyrimo tikslas – įvertinti pacientų, gydomų narkotiniais medikamentais, slaugos ypatumus.

Pagal Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymą, narkotinės ir psichotropinės medžiagos yra į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus kontroliuojamų medžiagų sąrašus įrašytos gamtinės ir sintetinės medžiagos, kurios dėl kenksmingo poveikio ar piktnaudžiavimo jomis sukelia sunkų žmogaus sveikatos sutrikimą, pasireiškiantį asmens psichine ir fizine priklausomybe nuo jų, ar pavojų žmogaus sveikatai [4].

Slaugytojų darbas įvairiose medicinos srityse turi daug bendrų ypatumų, bet ir skiriasi savo specifika, nes tai lemia skirtingi pacientų poreikiai. Darbas su pacientais, kurie gydomi narkotiniais analgetikais, savitas ir sunkus dėl pacientų elgesio [5]. Slaugytojai, dirbantys su tokiais pacientais, dažnai jiems padeda keisti požiūrį į save, į narkotinius analgetikus, suteikia vilties, kad galima pasveikti arba bent jau oriai gyventi nepatiriant skausmo. Todėl slaugytojai yra svarbi medicinos personalo grandis, nes turi nemažai galios pagerinti gyvenimo kokybę pacientams, kurie gydomi narkotiniais medikamentais.

Galima teigti, kad slaugytojo atsakomybė, valdant paciento skausmą, yra didelė, nes slaugytojas artimai bendrauja su pacientu ir gali tinkamai įvertinti skausmą. Slaugos personalas turi daryti viską, kas nuo jų priklauso, kad paciento skausmas būtų kuo efektyviau kontroliuojamas, bet reikia, kad slaugytojas domėtusi naujovėmis ir gerai žinotų naudojamų medikamentų poveikį bei šalutinius reiškinius [6]. Būtina paminėti, jog pacientų mokymas apie ligos sukeltą skausmą ir jo valdymą yra veiksmingas būdas pacientų savirūpiai malšinant skausmą.

Užsienio šalių autorių manymu, slaugytojas turi gebėti atpažinti paciento problemas, suformuluoti slaugos tikslus, teisingai atlikti slaugos veiksmus, sudaryti pacientui palankią ir saugią aplinką. Slaugytojai turi tarpusavyje bendradarbiauti ir dalintis visa informacija apie pacientui atsiradusius šalutinius reiškinius, kad galėtų užtikrinti saugų tolesnį gydymą ir slaugą. Slaugytojai turėtų pasirūpinti, kad pacientai būtų informuoti apie bet kokius rizikos veiksnius, kuriuos gali sukelti opiatų vartojimas [7].

O. Riklikienės darbe [8] taip pat pabrėžiama bendravimo reikšmė pacientui. Pacientams svarbūs jų ryšiai su šeima, artimaisiais ir draugais, taip pat su kitais pacientais ir su medicinos personalu. Nors slaugytojai pripažįsta, kad bendravimas yra svarbus jų darbo aspektas, bet jie mažai bendrauja su pacientais, be to, pacientams dažnai nepatinka slaugytojų kalbėjimo maniera. Pacientams reikia informacijos, paaikškinimų bei fizinės priežiūros, taip pat jie turi ir emocinių poreikių [8].

Bendravimas, kvėpavimas, mityba, šlapinimasis ir tuštinimasis, kūno temperatūra, miegas, asmens higiena, lyties raiškos, judėjimas, darbas ir žaidimai, net ir mirtis – visas šias problemas tenka kontroliuoti, reguliuoti ir spręsti, slaugant pacientus, kurie yra gydomi narkotiniais medikamentais.

Tyrimo medžiaga ir metodai

Tyrimo tikslui pasiekti buvo sudaryta anketa, kurioje pateikta 12 klausimų apie pacientų, gydomų narkotinėmis medžiagomis, slaugos ypatumus. Siekiant įvertinti pacientų, gydomų narkotinėmis medžiagomis, slaugos ypatumus, buvo naudojamas anoniminis anketavimas.

Tyrimas atliktas 2015 m. spalio 12–19 d. Prieš tyrimą buvo gautas palaikomojo gydymo ir slaugos ligoninės leidimas. Tiriamieji – 24 palaikomojo gydymo ir slaugos ligoninės slaugytojos, kurios slaugo pacientus, gydomus narkotiniais medikamentais.

Tyrimo rezultatai

Apklausa siekta išsiaiškinti pacientų, gydomų narkotinėmis medžiagomis, slaugos ypatumus.

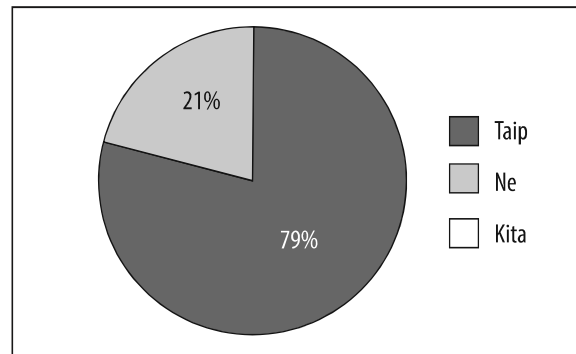
Tiriant nustatyta, kad apklausos metu visos respondentės buvo moterys.

Daugiau nei pusė (55 proc.) apklaustųjų nurodė, kad informaciją apie narkotinių medikamentų vartojimą gydymo tikslams gauna konferencijose ir seminaruose. Tai džiugina, nes konferencijose ir seminaruose pateikiama naujausia, išsami, su praktika ir teorija susijusi informacija apie narkotinių medikamentų vartojimą, kurią galima pritaikyti slaugant pacientus. 26 proc. apklaustųjų nurodė, kad informaciją gauna skaitydamos medicininę literatūrą. Tai rodo slaugytojų vidinę motyvaciją ir norą tobulėti profesinėje srityje.

Pasiteiravus slaugytojų, ką jos mano apie narkotinių medikamentų skyrimą pacientams, paaiškėjo, kad net 84 proc. tiriamųjų mano, jog narkotiniai medikamentai sumažina skausmą, ir tik 2 slaugytojos iš 24 nurodė, kad narkotiniai medikamentai pagerina paciento gyvenimo kokybę. Nė viena slaugytoja nemano, kad narkotiniai medikamentai sutrumpina paciento gyvenimo trukmę. Tai yra teigiamas rodiklis, nes, kaip teigia D. Skorupskienė [9], priežastys, kodėl nevykdoma reikiama skausmo kontrolė, yra narkomanijos baimė. Iki šiol manoma, kad narkotinių analgetikų vartojimas pavojingas paciento sveikatai. Manoma, jog narkotinius medikamentus galima vartoti tik paskutinių ligos stadijų metu.

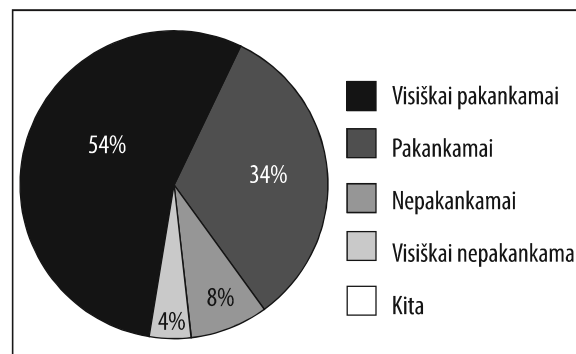
Tyrimo rezultatai parodė, kad daugiau nei trečdalis šio tyrimo dalyvių mano, jog pacientai, gydomi narkotiniais medikamentais, dažniausiai skundžiasi neurotoksinu poveikiu, t. y. mėšlungiu, apatija, mieguistumu, judesių koordinacijos sutrikimu ir suprastėjusiu kvėpavimu. Todėl bet koku atveju būtina įspėti pacientą apie galimus nepageidaujamus medikamentų poveikius. A. Šeškevičiaus [1] teigimu, slaugytojų tikslas – stebėti paciento sąmonę, laiko ir vietos orientaciją, mieguistumą, ar jis tiksliai atsako į klausimus, ir įvertinti galimą griuvimo riziką. Mažiau nei ketvirtadalis tiriamųjų nurodė, kad pacientai skundžiasi skausmu ir, kaip buvo galima tikėtis, vidurių užkietėjimu, menku analgetinių medikamentų poveikiu. Mažiau nei dešimtadalis respondentų nurodė, kad pacientai skundžiasi pykinimu ir vėmimu. R. Tikuišio ir kitų autorių [10] atlikto tyrimo metu pastebėta, kad pykinimo ir vėmimo atvejai yra dažni.

Pasiteiravus respondentų, kokių, jų nuomone, gyvybinių veiklų atveju labiausiai reikalinga pagalba, paaiškėjo, kad labiausiai reikalinga palaikyti saugią aplinką. Saugią aplinką sudaro fizinis saugumas, emocinis-psichologinis ir socialinis saugumas. Taip pat labai svarbi J. Morses griuvimo rizikos vertinimo skalė [11]. Apibendrinant galima teigti, kad slaugytojai, iš patirties įvertinę pacientų, gydomų narkotiniais medikamentais, sveikatos būklę, dažnai išskiria šias slaugos problemas – nesaugumas, savęs suvokimo sutrikimas, aplinkos ir (ar) laiko suvokimo sutrikimas, žinių ir įgūdžių stoka. Taip pat tyrimo rezultatai atskleidė, kad pacientams labai reikalinga pagalba bendraujant. Tai nurodė beveik pusė respondentų. Būtent dėl slaugos problemų, bendravimo sutrikimų, diskomforto ir skausmo vartojami narkotiniai medikamentai. Daugiau nei trys ketvirtadaliai tyrime dalyvavusių slaugytojų nurodė (1 pav.), kad joms buvo suteikta pakankamai žinių apie narkotinių medikamentų savybes, ir tik 21 proc. teigė, kad nepakankamai.

1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar pakankamai jiems buvo suteikta žinių apie narkotinių medikamentų savybes (proc.)

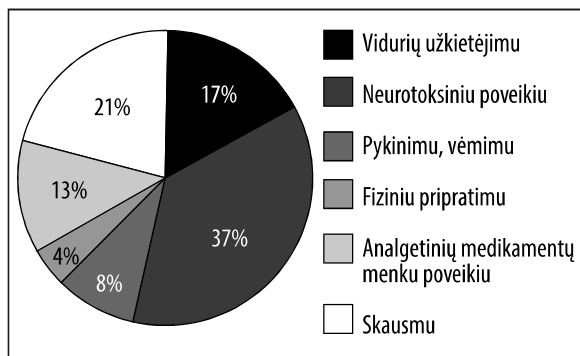
Visiškai pakankamai žinių apie narkotinių medikamentų vartojimą (2 pav.) buvo suteikta 54 proc. slaugytojų, 34 proc. respondenčių nurodė, kad pakankamai, 8 proc. nurodė, jog nepakankamai, ir tik 4 proc. pareiškė, kad visiškai nepakankamai.

2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar pakankamai jiems buvo suteikta žinių apie narkotinių medikamentų vartojimo taisykles (proc.)

Į klausimą „Kuo, jūsų nuomone, pacientai, gydomi narkotiniais medikamentais, dažniausiai skundžiasi?“ (3 pav.) 37 proc. slaugytojų atsakė, kad neurotoksinu poveikiu, 21 proc. slaugytojų nurodė, kad skausmu, 17 proc. – vidurių užkietėji-

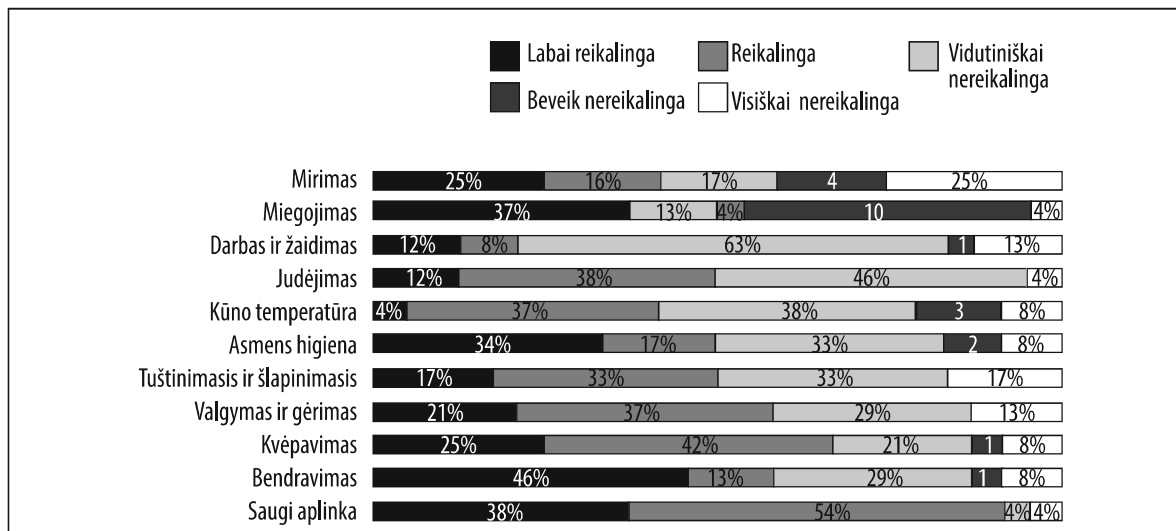
mu, 13 proc. – analgetinių medikamentų menku poveikiu, 8 proc. – pykinimu ir vėmimu ir tik 4 proc. – fiziniu pripratimu.

3 pav. Slaugytojų pasiskirstymas pagal pacientų, gydomų narkotiniais medikamentais, nusiskundimus (proc.)

Atsakydamos į klausimą „Jūsų manymu, slaugytojo pagalba pacientams, gydomiems narkotiniais medikamentais, labiausiai reikalinga kokių gyvybinių veiklų atveju?“ (4 pav.), respondentės nurodė saugios aplinkos palaikymą. 54 proc. slaugytojų nuomone, kad reikalinga, 38 proc. – labai reikalinga ir 4 proc. – vidutiniškai reikalinga ir visiškai nereika-

linga. Taip pat, net 46 proc. slaugytojų nuomone, bendravimas yra labai reikalingas pacientams. Kvėpavimo gyvybinės veiklos atveju slaugytojo pagalbos reikalingumas pacientams pasiskirstė taip: 25 proc. – labai reikalinga, 42 proc. – reikalinga, 21 proc. – vidutiniškai reikalinga, 4 proc. – beveik nereikalinga, o 8 proc. – visiškai nereikalinga. Valgant ir geriant, 37 proc. slaugytojų nuomone, pagalba irgi yra reikalinga, o labai reikalinga – 21 proc. Taip pat pacientams, gydomiems narkotiniais medikamentais, 17 proc. slaugytojų nuomone, pagalba tuštinantis ir šlapinantis yra labai reikalinga, 33 proc. respondentų mano, kad reikalinga. Pagalba pacientams asmens higienos atveju: 38 proc. – labai reikalinga, 17 proc. – reikalinga, 33 proc. – vidutiniškai reikalinga ir po 8 proc. teigė, kad pagalba beveik nereikalinga ir pagalba visiškai nereikalinga. 38 proc. respondentų nuomone, pagalba reguliuojant kūno temperatūrą, pacientams yra vidutiniškai reikalinga, 37 proc. nurodė, kad reikalinga. 46 proc. respondentų atsakė, kad pagalba judant pacientams reikalinga, kad vidutiniškai reikalinga, nurodė 38 proc. Taip pat net 63 proc. slaugytojų nuomone, pacientams pagalba dirbant ir žaidžiant yra vidutiniškai reikalinga. Tik 12 proc. apklaustųjų nuomone, labai reikalinga. Pagalba miegant pacientams, gydomiems narkotiniais medikamentais, 37 proc. slaugytojų nuomone, yra labai reikalinga, o 42 proc. apklaustųjų mano, kad beveik nereikalinga.

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal slaugytojo pagalbos reikalingumą pacientams, gydomiems narkotiniais medikamentais, gyvybinių veiklų atvejais (proc.)

Išvados

1. Nustatyta, kad slaugytojų, dirbančių palaikomojo gydymo ir slaugos skyriuje, žinios apie narkotinius medikamentus yra pakankamos. Šio tyrimo dalyviai informaciją apie narkotinių medikamentų vartojimą gydymo tikslams daugiausiai gauna konferencijose, seminaruose ir iš medicininės literatūros.
2. Respondentai atsakė, kad dažniausiai nurodomi pacientų nusiskundimai, vartojant narkotinius analgetikus, yra neurotoksinis poveikis, skausmas, vidurių užkietėjimas, menkas analgetinių medikamentų poveikis, pykinimas ir vėmimas, ir tik mažą dalį mano, kad fizinis pripratimas.
3. Dauguma respondentų nurodė, kad pagalba pacientams, gydomiems narkotiniais medikamentais, labiausiai reikalinga saugios aplinkos gyvybinės veiklos atveju. Nustatyta, kad bendravimas gyvybinės veiklos atveju, daugumos slaugytojų nuomone, yra labai reikalingas. Taip pat nustatyta, kad slaugytojų pagalba pacientams reikalinga ir kvėpavimo gyvybinės veiklos atveju. Galima teigti, jog kiekvieno paciento, gydomo narkotiniais medikamentais, slauga turi būti individualizuota, nuolat koreguojama pagal tuo metu esančią slaugos poreikį.

SPECIAL FEATURES OF NURSING OF PATIENTS TREATED BY NARCOTIC MEDICATIONS

Keywords: narcotic medications, patient, special features.

Summary

For a long period narcotic medications are widely used for the relief of acute and chronic cancer pain, and nowadays they are also used for pain management in non-cancer patients and patients with chronic diseases. Special features of nursing of supportive care and nursing hospital patients treated with narcotic medications are under-studied. With the increase of incidence problems of communication between patients and nurses arise more frequently causing unsuitable nursing and help for patients in need. This research was conducted on October 12th-19th, 2015. Permission of the Supportive Care and Nursing Hospital was obtained before start of the survey. Twenty four nurses of the Supportive Care and Nursing Hospital who participate in care of patients receiving narcotic medications participated in the survey. It showed that nurses working in the Supportive Care and Nursing Hospital have a sufficient knowledge about narcotic medications. Survey participants gain their knowledge about use of narcotic medications for treatment mostly at conferences, workshops and medical literature. The most frequent reported complaints of patients taking narcotic medications is neurotoxic effects, pain, constipation,

low effectiveness of analgesics, nausea and vomiting, and only minority of patients believe that it is physical addiction. Research show that nurses should also help patient to maintain their respiratory function. It is arguably that nursing of every patient shall be individual and adjusted according to presently existing nursing needs of patient on treated with narcotic medications.

Literatūra

1. Šeškevičius A. Paliatyvioji slauga. Kaunas, 2008.
2. Baublienė J. Skausmo samprata ir gydymas. Vilnius: Vaistų žinios, 2006.
3. Plieskis M. Narkotiniai preparatai skausmo gydyme. Skausmo medicina 2005, Nr. 2(11).
4. LR SAM Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas. 1998 01 08, Nr. VIII-602
5. Drungilienė D., Slatvickaja N., Žiliukas G. Slaugos paslaugų atitiktis opioidinės priklausomybės pacientų lūkesčiams. Sveikatos mokslai 2011; 6: 196–201.
6. Kušleikaitė M., Gedminienė L. ir kt. Slaugytojų veiksmams valdant traumatologinių ligonių ūminį skausmą. Sveikatos mokslai 2013; 1: 161–165.
7. Jarzyna D., Jungquist C. R., et al. American Society for Pain Management Nursing Guidelines on Monitoring for Opioid Induced Sedation and Respiratory Depression. Pain Management Nursing, Vol 12, No 3 (2011): 118–145. From [cited 2015 11 26] Available from Internet http://www.medscape.com/viewarticle/749754_5
8. Riklikienė O. Slaugos rezultatų vertinimas palaikomojo gydymo ir slaugos ligoninėje: pacientų pasitenkinimas priežiūra. Sveikatos mokslai 2010; 1: 2961–2967.
9. Skorupskienė D. Onkologinių ligų sukulto skausmo konservatyvaus gydymo gairės. Medicina 2004, Nr. 40 (9), p. 917–923.
10. Tikuišis R., Miliauskas P. ir kt. Spinalinio morfino panaudojimas torakalinėje chirurgijoje. Sveikatos mokslai 2009. 6: 2795–2797.
11. Šakalytė D., Stankevičienė J. Slaugos proceso standartai. Utena, 2014.

TYRIMAI

Slaugytojo edukacinės veiklos svarba pacientams, patyrusiems miokardo infarktą

¹Vida Stončienė, ¹Lina Šakienė, ²Laura Strielaitė

¹Klaipėdos valstybinės kolegijos Sveikatos mokslų fakultetas

²Bendrosios praktikos slaugytoja

Reikšminiai žodžiai: miokardo infarktas, slaugytojas, pacientas, edukacinė veikla.

Santrauka

Šiandien slaugytojų veikla nebegali apsiriboti medicinine pacientų (klientų) priežiūra. Joje tampa svarbūs socialiniai, psichologiniai bei pedagoginiai aspektai. Kad būtų efektyviai įgyvendintos įvairios sveikatingumo priemonės, kad būtų taikyti pažangūs sveikatos ugdymo metodai, kad būtų stiprinama žmonių atsakomybė dėl savo sveikatos, slaugytojams būtinos pedagoginės žinios, mokymas, bendravimo įgūdžiai. Slaugytojas, bendradarbiaudamas su pacientu, vykdo ilgalaikę žmonių sveikatos priežiūrą. Vienos pagrindinių slaugytojo profesinės veiklos kompetencijų yra edukacinės slaugytojų kompetencijos. Sveikatos ugdymas tampa vienu pagrindinių slaugytojų veiklos kryptių, dirbant tiek su sveikais, tiek su sergančiais lėtinėmis ligomis įvairaus amžiaus žmonėmis.

Atlikus tyrimą pastebėta, kad du trečdaliai slaugytojų nurodo, jog mokydami pacientus formuoja taisyklingus vaistų vartojimo, paskirto gydymo režimo laikymosi, emocinės įtampos išvengimo bei mitybos po miokardo infarkto įgūdžius. Pusei

slaugytojų sveikatos mokymo svarbiausi procesai – bendravimas, mokymosi metodikos išmanymas ir stropumo bei sistingo mokymosi įgūdžių formavimas.

Tačiau daugeliui slaugytojų nepavyksta skirti laiko pacientų mokymui, viena pagrindinių priežasčių – laiko stoka. Svarbiausios slaugytojo-edukatoriaus funkcijos yra mokomoji ir skatinamoji. Edukacinėje slaugytojo veikloje vyrauja bendravimas – tai neatsiejama mokomosios veiklos dalis. Visi slaugytojai akcentuoja bendravimo procesą kaip būtiną mokomojoje veikloje.

Įvadas

Sergančiųjų miokardo infarktu (MI) pasaulyje daugėja, ypač ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse. Tai lemia netinkama mityba, mažas fizinis krūvis, žalingi įpročiai ir kiti faktoriai. Didžioji dalis (apie 60 proc.) mirčių nuo kliniškai aiškios ar besimptomės išeminės širdies ligos žmonės ištinka staiga ne stacionare, nespėjus suteikti medicininės pagalbos, t. y. įvyksta ikihospitalinė staigi mirtis. Lietuvoje daugėja užregistruojamų ūmių ir pakartotinių MI atvejų, o sergančiųjų amžius nuolat jaunėja (R. Gurevičius, P. Šerpytis ir kt., 2012).

Dinamiškus pokyčius visose Lietuvos gyvenimo srityse